

Bir dindar Cumhuriyetçi: Bediüzzaman Said Nursi

1892 yılı. Yer Tillo'nun yakınlarında bulunan "Kubbe-i Hasiye."

Henüz 14-15 yaşlarında olmasına rağmen "Said-i Meşhur"¹ olarak anılmaya başlanan Bediüzzaman, inziva hayatı için özel olarak hazırlanan bu mekânda bir süre kalır.

Burası Bediüzzaman'ın, Ebu Tâhir Firüzâbâdî tarafından kaleme alınan (ö. 1415) Kâmûsu'l-Muhit isimli Arapça sözlüğünü Sin harfine kadar ezberlediği yerdir.

Burası Şeyh Abdülkadir Geylânî'yi rüyasında gördüğü yerdir. Bu rüyada Geylânî hazretleri ondan Miran Aşireti Reisi Mustafa Paşaya gitmesini, onu "tarik-i hakka davet etmesini" emretmiştir.

Burası Bediüzzaman'ın karıncalarla olan ibretli diyaloguna şahid olan bir yerdir.

Burada bulunduğu süre boyunca küçük kardeşi Mehmed her gün yemeğini getiriyordu. Meşhur Said de ekmeğini çorbaya banarak yiyor; çorbanın tanelerini karıncalara veriyordu. Bir gün kendisine niçin böyle yaptığı sorulunca şu cevabı vermişti:

"Bunlarda hayat-ı içtimaiyeye (toplum hayatı) mâlikiyet ve fevkalâde vazifeşinaslık ve çalışma bulunduğunu müşahede ettiğim için, cumhuriyetperverliklerine mükâfaten kendilerine muavenet etmek istiyorum."²

Bu hadise, Bediüzzaman'ın hayatı boyunca savunduğu fikirleri daha o dönemde edinmiş olduğunu göstermesi açısından çok önemlidir.

Bediüzzaman henüz çocuk yaşlarından itibaren Cumhuriyeti biliyor, Cumhuriyetin değerini takdir ediyordu.

26 Şubat 1324 (Mart 1909) tarihli Dinî Ceride'de yayınlanan "Hakikat" başlıklı makalesinde geçen şu cümle, buna dair önemli bir örnektir:

"Cumhuriyet ki, adalet ve meşveret (danışma) ve kanunda inhisar-ı kuvvetten (otoriter olmadan) ibarettir... Kuvvet kanunda olmalı. Yoksa, istibdat (baskı, despotluk) tevzi olunmuş olur."³

GERÇEK CUMHURİYETÇİYE "DÜŞMANLIK" İTHAMI

Ne hazin bir tecellîdir ki, bu erken yaşlarından itibaren Cumhuriyetçi olan ve hayatının en sıradan gibi görülen detaylarında dahi Cumhuriyetçiliği esas alan Bediüzzaman, Cumhuriyet Türkiye'sinde "Cumhuriyet düşmanı" olmakla itham ediliyor, suçlanıyor ve mahkeme huzuruna çıkarılıyordu. Daha da ötesi, 1935 yılında Eskişehir'de gerçekleşen

mahkemede böylesi ağır ve hatâlı bir ithama karşı verdiği savunma zabitlere geçilmiyordu.

Aslında bu savunmasında Bediüzzaman kendisini değil, bizzat Cumhuriyet sistemini müdafaa ediyordu.

Şuâlar isimli eserinde yer alan bir mektubunda⁴ Bediüzzaman “Eskişehir Mahkemesinde gizli kalmış, resmen zapta geçmemiş ve müdafaatımda dahi yazılmamış bir eski hatırayı ve lâtif bir vakia-i müdafaayı (müdafaa maksadıyla anlatılan olay) aynen beyan ediyorum” der. Ardından kendisine yöneltilen “Cumhuriyet hakkında fikrin nedir?” sorusuna verdiği cevabında “Yaşlı mahkeme reisinden başka daha siz dünyaya gelmeden ben dindar bir cumhuriyetçi olduğumu elinizdeki tarihçe-i hayatım ispat eder” dedikten sonra, Kubbe-i Hâsiye’de yaşadığı karınca hadisesini aktarır.

Bediüzzaman, Cumhuriyetçilikle ilgili savunmasının devamında “Hulefâ-i Râşidîn”in, yani ilk dört Halifenin sadece Halife olmadıklarını, aynı zamanda her birisinin “Reis-i Cumhur,” yani “Cumhurbaşkanı” hükmünde olduğunu söylemiştir. Üstelik bu vasfın “mânâsız isim ve resim”den ibaret olmadığını, gerçek mânâda adalet ve hürriyeti içinde barındırdığını, birer dindar Cumhuriyetçi olduklarını ifade etmiştir.

HANGİ CUMHURİYETÇİLİK?

Savcı ve mahkeme üyelerine seslenerek “Elli seneden beri bende bulunan bir fikrin aksiyle beni itham ediyorsunuz” diyen Bediüzzaman, dindar Cumhuriyetçiliğin yanı sıra laiklik eksenli Cumhuriyetçilikte de kendisine yöneltilen itham ve suçlamaların yeri olmadığını söyler. Mahkeme tarafından Cumhuriyet hakkındaki görüşlerinin ne olduğuna dair yöneltilen soruya “Eğer lâik cumhuriyet soruyorsanız” ifadesiyle atıfta bulunduktan sonra, laikliğin taşıdığı mânâya dikkat çeker. Bu açıdan laikliğin tarafsızlık ve vicdan özgürlüğüne saygı göstermeyi esas aldığını, yönetimde “dinsizlere ve sefahatçilere ilişmediği gibi, dindarlara ve takvâcılara da ilişmez bir hükûmet” telâkki ettiğini söyler. Bunların yanı sıra uzun seneler boyu siyasî ve sosyal hayattan çekildiğini, bu süre zarfında Cumhuriyet yönetiminde ne gibi değişikliklerin olduğuna dair bilgisinin olmadığını ifade eder. Hemen ardından da “El’iyâzû billâh” diyerek “dinsizlik hesabına imanına ve âhretine çalışanları mes’ul edecek kanunları yapan ve kabul eden bir dehşetli şekle girme” ihtimalini dile getirir. Ancak böyle bir gelişme olmuşsa, pervasız ve korkusuz bir şekilde “bin canım olsa, imana ve âhretime feda etmeye hazırım” der ve tüm âleme şöyle ilân ve ihtar eder:

“Ne yaparsanız yapınız, benim son sözüm “Hasbünallahi ve ni’mel vekil”⁵ olarak, siz beni idam ve ağır ceza ile zulmen mahkûm etmenize mukabil derim:

“Ben Risale-i Nur’un keşf-i kat’îsiyle (kesin bir şekilde yapılan keşif), idam olmuyorum. Belki terhis edilip nur âlemine ve saadet âlemine gidiyorum. Ve sizi, ey dalâlet (dinsizlik, inançsızlık) hesabına bizi ezen bedbahtlar, idam-ı ebedî (sonsuz) kadar yokluk ve cezâ ile ve daimî haps-i münferitle (tek kişilik hücre hapsi ile) mahkûm bildiğimden ve gördüğümünden, tamamıyla intikamımı sizden alarak kemâl-i rahat-ı kalble (mükemmel bir kalp rahatlığı) teslim-i ruh etmeye hazırım.”⁶

CUMHURİYET REJİMİNDE MUHALEFET VARDIR

Bediüzzaman Emirdağ Lahikası’nda yer alan bir mektubunda kendisine yöneltilen “Rejimin aleyhinde”⁷ olma ithamına karşılık, yukarıdaki ifadelerle benzer bir yaklaşımla cevap verir.

Cumhuriyetle yönetilen bir ülkede, iktidarda ve hükümette bulunan yöneticilere karşı muhaliflerin bulunmasının normal ve gerekli oluşuna dikkat çeker. Ardından, bu ithamı ileri sürenlere karşı Cumhuriyet rejimine dair önemli açıklamalar yapar. “Âsâyişe, emniyete ilişmemek şartıyla herkes vicdanıyla, kalbiyle kabul ettiği bir metodu, bir fikri ile mes’ul olamaz” prensibini ortaya koyduktan sonra “Dininde en mutaassıp ve cebbar bir hükûmet olan İngilizlerin” hakimiyeti ve sömürgesi altında bulunan Müslüman milletlerce takınılan muhalif tavırları örnek verir. “Müslümanlar, İngilizlerin küfrî rejimlerini Kur’ân ile reddettikleri ve kabul etmedikleri halde, İngiliz mahkemeleri şimdiye kadar onlara o cihette ilişmemiştir” der. Osmanlı Devleti döneminden itibaren Müslüman halklar arasında Yahudilerin ve Hıristiyanların rahatlıkla yaşadıklarını, “bu milletin dinine ve kudsî rejimlerine muhalif ve zıt ve muteriz oldukları halde, hiçbir zaman mahkeme, kanunlarıyla onlara o cihette” ilişmediklerini söyler.

CUMHURİYETÇİ HALİFE

Bediüzzaman, yönetime karşı muhalif olmanın yine Cumhuriyet rejiminin bir gereği ve neticesi olduğuna dair Hazret-i Ömer'in (r.a.) halifeliği dönemiyle ilgili bir örnek verir. Adaletiyle meşhur olan Hz. Ömer (r.a.) bir Hıristiyanla mahkemede beraber muhakeme olmuşlardır. Mahkeme sırasında Hıristiyan vatandaşın Müslümanların hem mukaddes rejimlerine, hem dinlerine, hem kanunlarına muhalif olmasına rağmen, bu özelliğinin kesinlikle dikkate alınmadığını, neticede adaletin tecellî ettiğini ifade eder.

Bediüzzaman savunmasının devamında, "Cumhuriyet" adına Cumhuriyetin ruhuna ters, komünizm ve bolşevikliğin hesabına geçecek tarzda baskıcı ve despotik uygulamalara karşı çıkacağını, adına "Cumhuriyet" denilse de "hürriyet perdesi altında," dindarlar aleyhinde en şiddetli zulümlere âlet olabilen geçici bir rejime, sadece kendisinin değil, vicdan sahibi herkesin "muhalif" olacağını dile getirir. Böyle bir muhalefetin de, Cumhuriyetle yönetilen hiçbir ülkede ve yönetimde suç sayılmadığına vurgu yapar.⁸

CUMHURİYETİ KÖTÜ OKUYANLAR

Bediüzzaman, o çok değer verdiği, uğruna nice sıkıntılara maruz kaldığı Cumhuriyet rejiminin kötü yorumlanmasına, kötü maksat ve gayelere araç yapılmasına da şiddetle karşı çıkmıştır. Lem'alar isimli eserinde yer alan Yirmi İkinci Lem'ada, kendisine yöneltilen "Cumhurî" kanun ve kurallara uymadığı, aykırı davrandığı gibi bir takım suçlamalara cevap verir. Kendi hayatından bazı kesitler ve örnekler sunduktan sonra, şu ifadelerle tepkisini gösterir:

Bu "Medeniyet midir? Maarifperverlik midir? Vatanperverlik midir? Milliyetperverlik midir? Cumhuriyetperverlik midir? Hâşâ, hâşâ!"⁹

Bediüzzaman, Şuâlar isimli eserinde, benzer serzenişlerde bulunur ve teessüflerini dile getirir. Üstelik Cumhuriyet yönetim şeklinin en temel özelliklerinden olan "vicdan özgürlüğü"nü kendi aleyhinde gerekçe olarak göstermişlerdir. Bediüzzaman şöyle der:

"Biz hükümet-i cumhuriye (Cumhuriyet yönetimi) ve esaslarından en ziyade kendimize medar-ı istinat (dayanak ve hareket noktası) ve onunla kendimizi müdafaa ettiğimiz hürriyet-i vicdan (vicdan özgürlüğü) esası, bizim aleyhimizde medar-ı mes'uliyet (sorumlu tutulma gerekçesi) tutulmuş. Güya biz hürriyet-i vicdan esasına muarız gidiyoruz!"¹⁰

Yine Şuâlar isimli eserinde "Denizli Hapishanesinde tecrid-i mutlak ve haps-i münferitte mevkuf (tek kişilik hücre hapsinde tutuklu) Said Nursî" imzasıyla yer alan mektubunda Bediüzzaman, bazı din düşmanı mihrakların adâlet müessesesini yanıltarak, aleyhlerinde gereksiz ve haksız yere meşgul ettirdiğini dile getirir. Ardından bu gizli düşmanların, "zındık ve münafıklar"ın "istibdad-ı mutlaka (despotizme) 'Cumhuriyet' nâmı verdiklerini söyler.

SONUÇ: CUMHUR İÇİN CUMHURİYET

Bediüzzaman, Cumhuriyet prensiplerinin herkese aynı seviyede ve adalet gözetilerek uygulanmadığına ısrarla dikkat çeker. Cumhuriyet prensipleri arasında yer alan din ve vicdan özgürlüğünden hareketle hükümet yetkililerinin dinsizlere ilişmediğini, buna karşılık dindar insanlara yönelik bu prensibin uygulanmadığını dile getirir. Olması gereken şey ise "mümkün olduğu kadar dünyaya karışmayan ve ehl-i dünya ile mübareze etmeyen ve âhiretine ve imanına ve vatanına dahi nâfi (faydalı) bir tarzda çalışan dindarlara da ilişmemek"¹¹

Bediüzzaman, maruz bırakıldığı haksızlıklara, hukuka aykırı uygulamalara rağmen, yetkili mercilere gerek dilekçelerle, gerek mektuplarla, gerek telgraflar çekmek suretiyle adaletin tecellîsine yönelik gayretlerini ömrü boyunca ettirmiştir. Aslında takip ettiği bu tavır sadece savunma ve müdafaa nitelikli değil, irşad ve tebliğ ciheti de olan bir uygulamadır. Bu irşad ve tebliğ esnasında bir yandan Risale-i Nur ve Nur talebeleri hakkında sorumlu mercileri bilgilendirme yaparken, diğer yandan Cumhuriyetin temel özelliklerine sıklıkla atıflarda bulunmuş, menfi maksatlarla hareket eden yetkililerin Cumhuriyet adına Cumhuriyete taban tabana zıt keyfi uygulamalarda bulduklarına dikkat çekmiştir. Böylece kamuoyunda Cumhuriyeti kendi emellerine alet edenlere karşı bir bilinç ve duyarlılık meydana gelmiştir.

Dipnotlar:

1.Necmeddin Şahiner, Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1988, s. 58.

2.Risale-i Nur Külliyyatı, Tarihçe-i Hayat, s. 36

3.Risale-i Nur Külliyyatı, Divan-ı Harb-i Örfî, s. 65

4.Risale-i Nur Külliyyatı, Şuâlar, s. 317

5.“Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.” Âl-i İmrân Sûresi, 3:173.

6Risale-i Nur Külliyyatı, Şuâlar, s. 318

7.Risale-i Nur Külliyyatı, Emirdağ Lahikası, s. 381

8.Risale-i Nur Külliyyatı, Emirdağ Lahikası, s. 382

9.Risale-i Nur Külliyyatı, Lem'alar, s. 178

10.Risale-i Nur Külliyyatı, Şuâlar, s. 320

Dr. Veli SIRIM